

בס"ד, י"ב תשרי תשפ"ז
ערב חג הסוכות
ז' 8-33/פ"

הנחיות הלכתיות לחג הסוכות

חג הסוכות הוא חג של חיבה ואהבה מיוחדת בין הקב"ה לישראל. לאחר הימים הנוראים, שבהם עמדנו לפני ה' בתפילה, בתשובה ובבקשת סליחה וכפרה, אנו זוכים להיכנס אל הסוכה ולחסות בצלו של הקב"ה, כביכול תחת כנפי השכינה. כך נאמר בזוהר הקדוש (ח"ג קג ע"ב): "בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא, צילא דמהימנותא, שכינתא פריסתא גרפהא עליה מלעילא" - בשעה שאדם יושב בסוכה, השכינה פורשת עליו את כנפיה מלמעלה. ובמדרש (שיר השירים רבה ב, יט) דרשו על הפסוק "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקיני": "שמאלו תחת לראשי - זו סוכה", ללמדנו כי הסוכה מבטאת כביכול את חיבוקו של הקב"ה לעמו. על פי זה ביאר רבינו האר"י ז"ל (פרי עץ חיים, שער חג הסוכות פ"ד) את מבנה הסוכה, שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפת, כעין צורת חיבוק - כביכול הקב"ה מקיף את ישראל ומחבקו בתוך הסוכה. ובזה ביאר בספר שם משמאל (סוכות תרע"ט) את גודל השמחה המיוחדת של חג הסוכות. "הביאני המלך חדריו" - אנו נכנסים כביכול אל חדריו של מלך, בצלו ובחסותו, ומתוך קרבת ה' מתקיים בנו "נגילה ושמחה בך". זוהי השמחה שעליה ציוותה התורה: "ושמחת בחגך", "והיית אך שמח" - שמחה הנובעת מן הזכות להיות סמוכים על שולחנו של אבינו שבשמים. על כן ראוי לנו להיכנס אל הסוכה מתוך שמחה ורוממות, ולהרגיש את גודל הזכות לשבת בצלו של הקב"ה ולחסות תחת כנפי השכינה. כך תלווה אותנו שמחת חג הסוכות גם לאחר צאתנו מן הסוכה, ותחדיר בלבנו את הידיעה כי בכל עת ובכל מקום אנו חוסים בצל אהבתו של הקב"ה לעמו ישראל. כי יצפננו בסכה ביום רעה, יסתירנו בסתר אהליו. ונזכה בקרוב שיתקיים בנו: "ופרוש עלינו סוכת שלומך, סוכת רחמים ושלום", אמן ואמן.

להלן מספר הנחיות הלכתיות הנוגעות לחג הסוכות.

מצוות אכילה בלילה הראשון בסוכה: בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות ישנה מצווה מן התורה לאכול בסוכה, ולמדו זאת בגזרה שווה "ט"ו ט"ז" ממצוות אכילת מצה בליל הסדר. מעיקר הדין יוצאים ידי חובה באכילת כזית פת (כ-27 סמ"ק לפי שיטת רבי חיים נאה, וכ-50 סמ"ק לפי שיטת החזון איש). אולם נכון לאכול יותר מכביצה שהם כשני כזיתים. **חיוב האכילה בלילה הראשון הוא אף למי שהאכילה קשה עליו. חולה צליאק או מי שאינו יכול לאכול פת, ישאל שאלת רב כיצד עליו לנהוג.** את הכזית יש לאכול בתוך שיעור של כדי אכילת פרס (לכתחילה בתוך כ"ד דקות, ובשעת הדחק עד 9 דקות). אם לא אכל את הכזית בתוך שיעור זה, יש לחזור ולאכול בתוך שיעור הזמן הראוי. אין לאכול אלא לאחר שיהיה ודאי לילה, כלומר לאחר צאת הכוכבים, ויש לאוכלו קודם חצות הלילה. אם נאנס ולא הספיק לאכול עד חצות, יאכל לאחר חצות. **נכון להודיע לבני הבית קודם הקידוש שיכוונו בברכת "לישב בסוכה" גם על מצוות אכילת הכזית הראשון, ורצוי שלא להפסיק בדיבור משעת הקידוש עד אכילת הכזית.** יש להקפיד לאכול פת גמורה, ואין יוצאים ידי חובת אכילה זו במיני מזונות, פת הבאה בכיסנין או מיני תרגימא. (שו"ע או"ח תרל"ט, ג; רמ"א שם; משנה ברורה שם ס"ק י"ח - כ"ז; ביאור הלכה שם; שער הציון שם; הליכות שלמה פ"ט, אות כ"ו, כ"ט; ספר הסוכה, בירורים סי' קי"א).

ירדו גשמים בלילה הראשון: אף על פי שבדרך כלל מצטער פטור מן הסוכה, נחלקו הפוסקים אם דין זה נאמר גם במצוות האכילה בלילה הראשון. לפיכך, אם יורדים גשמים, יש להמתין מלהתחיל את הסעודה שמא ייפסקו. אולם אם רואה שהגשמים נמשכים, אין להמתין זמן ממושך, ובפרט לא יעבור את חצות הלילה. יקדש בסוכה, יאמר "שהחיינו", יאכל כזית פת בסוכה ללא ברכת "לישב בסוכה", ולאחר מכן רשאי לאכול את שאר סעודתו בבית. **אם פסקו הגשמים לאחר שאכל בבית, יש לחזור לסוכה ולאכול יותר מכביצה פת ולברך "לישב בסוכה".** (רמ"א או"ח סימן תרל"ט, סעיף ה'; משנה ברורה שם ס"ק ל"ה - ל"ו; שער הציון שם ס"ק ס"ו, ס"ח - ע').

אכילה בערב יום טוב של חג הסוכות: מאחר שיש מצווה לאכול בלילה הראשון בסוכה, יש להימנע בערב החג מאכילת מאכלים העלולים לפגוע בתיאבון לסעודת הלילה. לכתחילה יש להימנע מאכילת פת ומאפים העשויים מחמשת מיני דגן בשיעור כביצה כבר מחצות היום, ולמעשה נוהגים להימנע מכך משעה עשירית, שהיא בערך בשנה זו בשעה 15:30. מותר לאכול מעט פירות, ירקות, בשר, דגים וביצים, אך אין למלא את כריסו מהם, כדי שיאכל את סעודת הלילה לתיאבון. (רמ"א או"ח תרל"ט, ג; משנה ברורה שם ס"ק כ"ז; בן איש חי, שנה א', פרשת האזינו אות ג').

יציאה לטיולים בחול המועד: הולכי דרכים פטורים מן הסוכה בשעת הליכתם: היוצא לדרך ביום פטור מן הסוכה ביום, היוצא בלילה פטור בלילה, וההולך ביום ובלילה פטור מן הסוכה בשניהם. כמו כן, אינו צריך להמתין מלאכול עד שיגיע לסוכה, אלא אם כן

מזדמנת לפנינו סוכה ללא טורח. נחלקו הפוסקים אם היוצא לטיול בחול המועד בכלל "הולכי דרכים" הפטורים מן הסוכה. יש שכתבו שהפטור נאמר דווקא כשהציאה היא לצורך ממשי, כגון מסחר וכדומה, ואין לצאת לטיול ולתענוג למקום שאין בו סוכה, כדי שלא להפקיע עצמו ממצוות הסוכה. מאידך, יש מן הפוסקים שסוברים שמעיקר הדין גם היוצא לטיול בכלל הולכי דרכים, שכן דרך האדם לצאת מביתו לטיול, מדין "תשבו כעין תדורו"; אולם אף לשיטה זו ראוי להימנע מלצאת למקום שאין בו סוכה, כאשר אין צורך בכך. **ולכך למעשה: ראוי לתכנן את הטיולים בחול המועד באופן שיתאפשר לאכול בסוכה.** (שו"ע או"ח סי' תר"מ סע' ח'; מ"ב שם ס"ק מ', מ"ב; שו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' צ"ג; הערות הגרי"ש אלישיב סוכה כ"ו ע"א; אשרי האיש פכ"ו אות ל"ה; חוט שני סוכות פ"ב ס"ק ט')

מצוות עליה לרגל בזמן הזה: בזמן שבית המקדש היה קיים, הייתה מצוות עשה מן התורה לעלות לרגל לבית המקדש בשלושת הרגלים ולהיראות לפני ה' בהבאת קרבן, שנאמר (דברים טז, טז): "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר בך המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני יהוה ריקם". בזמן הזה, שבעוונותינו בית המקדש חרב, אין חיוב מן התורה לעלות לרגל בימי החגים.

אמנם, אף שאין חיוב מן התורה, נהגו ישראל מימות החורבן ועד ימינו לעלות לירושלים בימי הרגלים, לבקר בכותל המערבי ולהתפלל שם, משום חיוב הארץ והגעגועים לבניין המקדש. וכפי שאמרו במדרש (שיר השירים רבה ד, ב): "עיניך יונים... מה יונה זו אף על פי שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם, כך ישראל אף על פי שחרב בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה".

ומצינו שכבר בדורות הקדומים היו נוהגים לעלות לירושלים בימי הרגל. בספר חסידים (סימן תר"ל) מובא שרבינו האי גאון היה רגיל לעלות מבבל לירושלים בחג הסוכות מדי שנה בשנה, והיה מקיף את הר הזיתים ביום הושענא רבה שבע פעמים. וכן העיד רבינו התשב"ץ (חלק ג' סימן ר"א) שנוהגים לעלות לרגל ממצרים, מבבל ומשאר ארצות. עוד הביא שם עדות על בית הכנסת בירושלים, שהיה מתמלא בעולי הרגל בחג השבועות בלמעלה משלוש מאות איש, וכולם היו נכנסים ויושבים ברווחה, וראה בכך סימן לקדושתה של ירושלים ולגאולה העתידה.

גם בתקופות שבהן נמנעה הכניסה לירושלים, היו עולים אל ההרים הסובבים אותה, ובפרט להר הזיתים ולהר הצופים, כדי לראות משם את מקום המקדש ולשפוך עליו דמעות. ואף בתקופות אלו לא פסקו העליות לירושלים מארץ ישראל ומהארצות הסמוכות. ויש שהידרו לעלות למקום גבוה ולהביט משם על מקום המקדש, ריצפת הר הבית והעזרות, מתוך חיוב וגעגועים למקדש. (רמב"ם חגיגה א, א; ר"ן תענית ב, א ד"ה ואיכא; כפתור ופרח פ"ו; שו"ת מהרי"ט ח"א סימן קל"ד; שדי חמד ח"ו, פאת השדה, מערכת ארץ ישראל אות ט; עיר הקודש והמקדש ח"ג עמ' ר"ג, שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סימן קכ"ב; שו"ת יחיה דעת ח"א סימן כה; הר הקודש לרבי משה נחום שפירא עמ' רע"ז; משוש כל הארץ להרב שריה דבליצקי עמ' 20).

נטילת ארבעת המינים בירושלים: מן התורה מצוות נטילת ארבעת המינים נוהגת בכל מקום ביום הראשון של חג הסוכות, ואילו במקדש הייתה מצווה ליטול את הלולב כל שבעת ימי החג, וכפי שנאמר (ויקרא כג, מ): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". ולאחר החורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה ימים, וזכר למקדש (סוכה מא, א).

יש הסוברים שכל ירושלים העתיקה נחשבת בכלל המקדש לעניין זה, ולדעתם אף בזמן הזה יש בה מצוות נטילת לולב כל שבעת ימי החג מן התורה. אף שאין הדבר מוסכם להלכה, יש הידור ליטול את ארבעת המינים פעם נוספת בירושלים העתיקה, כדי לצאת ידי שיטה זו. ויש שהידור מחמת כן לעלות לכותל המערבי מדי יום ביומו בימי חול המועד וליטול שם את ארבעת המינים. **לפיכך, מי שהזדמן לו להגיע לכותל המערבי בימי חול המועד סוכות במהלך שעות היום, יחזור ויטול את ארבעת המינים.** (רמב"ם הלכות לולב ז, יג; רמב"ם פירוש המשניות סוכה ג, יא; בכורי יעקב תרנח, א; חידושי רבינו מאיר שמחה סוכה מא, א; עיר הקודש והמקדש ח"ג פרק כא; מקראי קודש פורים סימן ט"ז; מנחת שלמה ח"ב סימן נ; הליכות שלמה סוכות פ"א אות כ"ו; שו"ת דברי יציב או"ח סימן רע"ג; שו"ת ציץ אליעזר ח"י סימן ב').

אסיים בברכה שנזכה במהרה לראות בבניין בית המקדש ובירושלים בתפארתה, ולשבת בסוכת עורו של לויתן, בצלו של הקב"ה, מתוך שמחת עולם.

קלמן מאיר בר
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית